

بخل و شحّ؛ شاکله اختلال آسیب شناسی نیاز براساس سور مسبحات

www.ketab.ir

کتاب حاضر حاصل تلاش قرآن پژوهان دوره اول کلاس

روش های تدبر سوره های مدنی

در مدرسه علوم انسانی مدرسه دانشجویی قرآن و عترت علیه است.

افرادی که در این اثر پژوهش کرده اند:

فصل اول سارا شهیدزاده

فصل دوم فاطمه دژاکام

فصل سوم فاطمه سادات شریعتمداری

فصل چهارم مریم پسیان

فصل پنجم فاطمه فیاض



تقرآن اهل بیت

بخل و شج؛ شاکله اختلال

آسیب شناسی نیاز بر اساس سوره مسبجات

www.QuranAhleBayt.com

نویسنندگان	سارا شهیدزاده، مریم پسیان، فاطمه فیاض، فاطمه السادات
طرح جلد	شریعتمداری، فاطمه دژاکام
ناشر	محمد رضا اخوت
چاپ	قرآن و اهل بیت نبوت علیهم السلام
شمارگان	اول، ۱۳۹۷
شابک	۱۰۰۰ نسخه
	۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۱۶-۱

عنوان و نام پدیدآور:	بخل و شج؛ شاکله اختلال: آسیب شناسی نیاز بر اساس سوره مسبجات/ سارا شهیدزاده... [و دیگران].
مشخصات نشر:	تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری:	۱۶۲ ص: جدول، نمودار.
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۳-۱۶-۱
وضعیت فهرست نویسی:	فهرست شده
یادداشت:	سارا شهیدزاده، مریم پسیان، فاطمه فیاض، فاطمه السادات، شریعتمداری، فاطمه دژاکام
یادداشت:	کتابخانه
یادداشت:	فایده
عنوان دیگر:	آسیب شناسی نیاز بر اساس سوره مسبجات
موضوع:	بخل و شجست -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع:	Stinginess -- Religious aspects -- Islam
موضوع:	صفات ردیله
موضوع:	Vices
موضوع:	بخل و شجست -- جنبه های قرآنی
موضوع:	Stinginess -- Qur'anic teaching
موضوع:	صفات ردیله -- جنبه های قرآنی
موضوع:	Vices -- Qur'anic teaching
شناسه افزوده:	شهیدزاده، سارا، ۱۳۶۴ -
رده بندی کنگره:	۱۳۹۷ / ۳ / BP۲۵۰
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۶۲۲
شماره کتابشناسی ملی:	۵۱۳۴۰۷۵

مقدمه

۱۱

فاتحه: شبکه مفهومی شیخ و بخل در سور مبارکه حدید و حشر

۱۷

۱. بررسی مفهوم بخل و شیخ

۱۹

۲. شیخ و بخل در سور مسبحات

۳۳

فصل اول: شیخ و بخل در عرصه اقامه قسط با محوریت سور مبارکه حدید

۳۷

۱. گزارشی از سور مبارکه حدید

۳۹

۲. جایگاه بخل و شیخ در سور

۴۰

۳. علل و عوامل شیخ و بروز بخل در جامعه

۴۶

۴. نشانه‌های ظهور بخل و شیخ در جامعه

۵۱

۵. راه مقابله با بخل و شیخ در عرصه اقامه قسط

۵۴

فصل دوم: شیخ و بخل در عرصه روابط اجتماعی با محوریت سور مبارکه حشر

۶۳

۱. گزارشی از سور مبارکه حشر

۶۵

۲. جایگاه بخل و شیخ در سور

۶۶

۳. علل بخل و شیخ در عرصه روابط اجتماعی

۶۷

۴. راه‌های مقابله با بخل و شیخ در عرصه برادری

۷۰

فصل سوم: شیخ و بخل در عرصه کارزار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با محوریت سور مبارکه صف

۷۷

۱. گزارشی از سور مبارکه صف

۷۹

۲. جایگاه بخل و شیخ در سور (بخل و شیخ در عرصه‌های زندگی)

۸۰

۳. جهاد؛ عامل برون رفت از بخل و شیخ

۸۲

۴. مؤلفه‌های جهاد در سور

۸۳

۵. موانع فعلیت یافتن جهاد

۸۵

۸۷	۶. رابطه موانع فعلیت یافتن جهاد با بخل و شخ
۸۹	۷. راه‌های برطرف کردن بخل و شخ در عرصه جهاد
۹۱	فصل چهارم: شخ و بخل در عرصه تزکیه و تعلیم با محوریت سوره مبارکه جمعه
۹۳	۱. گزارشی از سوره مبارکه جمعه
۹۴	۲. زمینه‌های بروز بخل و شخ در سوره
۹۵	۳. جلوه‌های امساک نسبت به دریافت ذکر
۱۰۱	۴. موانع فعلیت یافتن ذکر
۱۰۲	۵. مؤلفه‌های فعال‌سازی و ارتقای ذکر در سوره جهاد
۱۰۴	۶. راه‌های مقابله با بخل و شخ در عرصه تزکیه و تعلیم
۱۰۷	۷. گسترش علم و حکمت عامل حفظ از شخ و بخل
۱۱۱	فصل پنجم: شخ و بخل در عرصه خانواده با محوریت سوره مبارکه تغابن
۱۱۳	۱. گزارشی از سوره مبارکه تغابن
۱۱۴	۲. جایگاه بخل و شخ در سوره
۱۱۸	۳. عدم کنترل شخ؛ آسیب محوری سوره تغابن
۱۱۹	۴. علل شخ و بخل در خانواده
۱۲۸	۵. راه‌های مقابله با بخل و شخ در عرصه خانواده
۱۴۳	خاتمه: بخل و شخ، اختلال در رویارویی با نیاز و دارایی
۱۴۵	۱. شکل‌های مختلف اختلال در رویارویی با نیاز و دارایی
۱۴۸	۲. نقش مؤمنین و رسول در اصلاح اختلال بخل و شخ
۱۵۵	منابع
۱۵۹	نمایه

زندگی انسان مملو از نیازهای مختلفی است که با آنها روبرو شده و همگی آنها نیز محلی برای سنجش ایمان و تقوای اوست. اگر وی در این سیر و نیز برخورد با پدیده‌ها، رخدادها، قوانین و حقایق زندگی در مسیر اراده اجرای اوامر و نواهی خداوند نباشد، قطعاً به گرفتاری و اختلال در زندگی دچار می‌گردد. تأثیرات این گرفتاری، علاوه بر به هم ریختگی حال و روحيات فرد، می‌تواند باعث پريشانی و ناامنی ديگران شده و به تدریج جامعه را با بحران‌هایی مواجه سازد که در قرآن کریم از آن به «فتنه» یاد می‌شود.

اگر برطرف کردن نیازها که عامل تکامل و پیشرفت هر انسانی است، به خود او واگذار شود و تحت دستورات و احکام الهی قرار نگیرد، به طور طبیعی به سمت نابودی توان‌ها و امکانات و در نتیجه، بی‌حاصلی پیش می‌رود.

دستورات و احکام الهی در دو موقعیت مواجهه با نیازها و مواجهه با دارایی‌ها و امکانات به کمک انسان آمده و او را در رسیدن به قرب الهی مدد می‌نماید؛ بنابراین خداوند نیازها و دارایی‌ها را متناسب با اقتضائات فرد و جامعه در مسیر هدایت قرار داده و اگر در هر یک از این دو مواجهه اختلالی ایجاد شود، وضعیت آنها نامتعادل شده و از مسیر هدایت خارج می‌شوند. این بدان معناست که عدم تعادل هر فردی وابسته به اختلال مواجهه او با نیاز

و دارایی اش بوده و این اختلال، زمینه بروز سایر آسیب ها را برای او فراهم می سازد؛ بدین ترتیب بررسی این موضوع برای هر کسی از اهمیت خاص برخوردار بوده و توجه و اصلاح چنین امر مهمی می تواند فرد را به سعادت برساند.

با بررسی هایی که در پژوهش حاضر صورت گرفته است، قرآن کریم یکی از مهم ترین اختلال هایی که در سطح نیازهای انسان واقع می شود را با کلمه «شخ» تبیین کرده و هم چنین یکی از مهم ترین اختلال هایی که در رابطه با رویارویی انسان با دارایی ها و امکاناتش رخ می دهد را با واژه «بخل» مورد اشاره قرار داده است.

با توجه به اینکه در عرف عرب، این دو کلمه گاهی معادل هم به کار می رود، می توان رابطه ریشه داری بین آنها قائل شد که البته آیات قرآن از این رابطه پرده برداشته و به واسطه تبیین موقعیت این دو اختلال در نظام انسانی، درهای هدایت را به صورت ویژه به روی او می گشایند. قرآن و ثقل دیگر آن اهل بیت علیهم السلام، به شدت انسان ها را از بروز این دو اختلال نگران کرده و تأثیر این دوره در باور و عمل گوشزد نموده اند. هم چنین این دو منبع هدایت، افراد را به اصلاح باورها و اعمالی که آنها را از بروز چنین اختلالی مصونیت بخشیده یا نجات داده دلالت کرده اند که توجه به هر یک از باورها و اعمال اصلاح کننده می تواند زندگی او را همراه با سلامت و عافیت کند.

شخ و بخل، نیاز و دارایی، ایمان و عمل، شش مؤلفه مرتبطی است که به هدایت و ضلالت انسان و جامعه منجر می شود. شخ و بخل، نوع مواجهه منفی و آسیب دیده فرد را با نیاز و دارایی معلوم کرده و ایمان به خدا و عمل صالح، فرد را به مواجهه درست با نیاز و دارایی سوق می دهد و بر این اساس است که هدایت و ضلالت برای او معنا پیدا می کند.

بدیهی است که هر کسی برای حفظ و مراقبت از خود می بایست به اصلاح زنجیره باور و رفتارش مطابق خواست و نظر خداوند بپردازد و اینگونه است که تقوی که به معنای حضور مؤثر و جدی خدا در زندگی است، رکن اساسی در دوری از اختلال بخل و شخ خواهد بود. این موضوعات مهم و اساسی در زندگی، به سهولت، از طریق مطالعه سوره مبارکه مسبحات قابل دستیابی است. با مطالعه این سوره ها، علاوه بر استخراج رابطه مؤلفه های

یاد شده به شکل کاربردی، می‌توان به صورت ضمنی به سؤالات متعدد دیگری که بی‌ارتباط با شخ و بخل نیست، پرداخت. از جمله سؤالات زیر:

۱. چه عواملی وجود دارد که انسان را نسبت به آخرت‌گرایی کند و نسبت به دنیاگرایی سریع و پُرسرعت می‌کند؟

۲. موانع حرکت‌های خالصانه انسان برای ترویج خیر و خوبی در زندگی چیست؟

۳. چرا انسان نمی‌تواند در زندگی‌اش همواره و به طور مستمر در مسیر حق باشد؟ چه موانعی بر سر راهش وجود دارد؟

۴. آثار وجود موانع برای ایمان و تقوا چیست و چه تبعاتی برای انسان به همراه خواهد داشت؟

۵. برای زدودن و از میان برداشتن رفتارها و باورهای ناپسند و تقویت باور و رفتار پسندیده، چه راهکارهایی وجود دارد؟

و

با مطالعه و بررسی مکرر این سوره‌ها، می‌توان ریشه تمامی مصیبت‌های انسان در مقابله با اوامر و نواهی الهی را به دست آورده و آن را در ارتباط با حقایق به دست آمده از بخل و شخ معرفی کرد. در این صورت است که می‌توان اهمیت این «کریمه» من یوق شخ نفسه فاولئک هم المفلحون» را متوجه شد.

خطر این دو آسیب در این سوره‌ها به قدری حس شد که در ابتدا پژوهش با عنوان «بخل و شخ، بیماری خاموش» تعبیر گردید؛ ولی با توجه به اهمیت پرداختن به فرآیند تخریبی این دو اختلال و احاطه این تخریب در همه ساختار وجودی انسان و جامعه، عنوان «بخل و شخ، شاکله اختلال» انتخاب شد که می‌توان آن را با عنوان دیگری چون «شخ و بخل، اختلال در روبرو شدن با نیازها و دارایی‌ها» بیان کرد.

بر اساس آنچه از این سوره‌ها مشخص است می‌توان با قطعیت اذعان کرد که اگر حقیقت این دو مفهوم برای کسی مکشوف گردد و بتواند با آن به خوبی مقابله کند، می‌تواند از انواع آسیب‌ها در امان بماند.

با توجه به اینکه مطالب به دست آمده از پژوهش، قابلیت ارائه در قالب‌های مختلف را

داشت، برای حفظ اهمیت تدبیر در سوره‌های مسبحات، این مطالب در قالب تدبیر در هر یک از سوره‌ها به صورت فصل‌هایی مجزا تدوین شد.

روش پژوهش و نیز تدوین فصول کتاب به شرح زیر است:

۶. ابتدا هر یک از سوره‌های مسبحات به صورت مجزا مطالعه شده و مطالب تدبیری آنها ثبت گردید. از ثبت این مطالب، به اهمیت پرداختن به دو آسیب بخل و شخّ پی برده شد.

۷. با توجه به اهمیت سوره مبارکه حدید در زمینه بخل و سوره مبارکه حشر در زمینه شخّ، معنای این دو کلمه و نیز شبکه مفهومی آنها از این دو سوره به دست آمد که در فاتحه کتاب مطلع همه مباحث قرار گرفت.

۸. در ادامه، هر یک از سور مسبحات به صورت مجدد با موضوع بخل و شخّ مطالعه و بررسی و مطالب مربوط به آن ثبت و متناسب با فضای هر سوره با عنوانی مشخص در کتاب بیان شد.

۹. در هر یک از فصول سعی شده است ظهور این دو آسیب در هر یک از عرصه‌های زندگی به صورت مجزا مورد بررسی قرار گیرد. شایان ذکر است که عرصه‌ها نیز بر اساس سوره‌ها تعیین شده‌اند.

۱۰. سعی شده است در هر سوره به سؤالات زیر پاسخ گفته شود:

- چه عواملی سبب بروز بخل و شخّ در عرصه‌های مختلف زندگی می‌شود؟
- نشانه‌های بخل و شخّ در هر عرصه‌ای چیست و چگونه می‌شود نسبت به وجود آن آگاه شد؟
- چگونه می‌توان با بخل و شخّ مقابله کرد؟